

5.Sınıf Kültür ve Miras - Konu Özeti

Tarihte Yolculuk

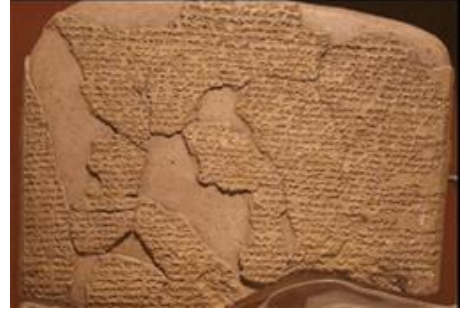
Anadolu ve **Mezopotamya**, çok eski çağlardan beri birçok uygarlığa ev sahipliği yapmış önemli yerleşim yerlerindendir. Doğu ve batı arasındaki **ticaret yolları üzerinde bulunmaları**, insan yaşamı için **uygun iklimlere sahip olmaları** ve **topraklarının verimliliği**; bu bölgelerin tarih boyunca göç almasında ve birçok kültürün yurdu olmasında etkili olmuştur.

Anadolu'da **Hititler**, **Frigler**, **Lidyalılar**, **Urartular** ve **İyonlar** gibi birçok uygarlık yaşamıştır. Mezopotamya'da ise **Sümerler**, **Babiller** ve **Asurlular** gibi tarihin önemli devletleri kurulmuştur.

Anadolu'da Yaşamış Uygarlıklar

Hititler;

MÖ 2000'li yıllarda **Anadolu'daki ilk devletini kuran Hititlerin başkenti Hattuşaş'tır**. Hitit yönetiminde kral ve kraliçenin dışında sorunların görüşüldüğü **Pankuş** adı verilen bir meclis vardır. Asurlulardan çivi yazısını alan Hititler, çivi yazısının yanında kendi icat ettikleri hiyeroglif yazısını da kullanmışlardır. Hititlerden kalan en önemli yazılı kaynaklar, krallar tarafından tanrıya hesap vermek için yazılan ve **anal** adı verilen yıllıklardır. Ayrıca tarihte bilinen ilk yazılı antlaşma olan **Kadeş Antlaşması**, Mısırlılar ve Hititler arasında yapılmıştır. Hititler, çok tanrılı bir dinsel sistemi benimsemişler ve kendi tanrılarının yanı sıra çevre kültürlerin tanrılarına da inanmışlardır.

Kadeş antlaşmasının yazılı olduğu tablet.

Frigler;

Kral Midas'ın Ankara Polatlı'daki mezarı.

İç Batı Anadolu'ya, Hititlerin yıkılmasının ardından Balkanlardan gelerek yerleşen Frigler, başkenti **Gordion** olan **Frigya Devleti**'ni kurmuşlardır. Friglerin ilk kralı, başkentlerine adını veren **Gordios**'tur. Frigler, yaşamı ve ölümü hakkında birçok mitolojik efsane yazılan **Kral Midas** döneminde en güçlü dönemlerini yaşamıştır. Ekonomileri tarım ve

hayvancılığa dayanan Frigler, tarımı korumak için özel kanunlar çıkarmışlardır. Dinleri çok tanrılı olan Frigler'in ana tanrıçası, bereket tanrıçası olarak bilinen **Kibele**'dir.

İyonyalılar;

Eski Yunan kavimlerinden biri olan **Akalar**, MÖ 12. yüzyılda Yunanistan'dan Batı Anadolu'ya göç etmişler ve **İyon şehir devletlerini** kurmuşlardır. **İyonya** olarak bilinen bu bölgede kurulan şehir devletlerinin aralarında siyasi bir birlik bulunmamaktadır. Akalar, kurdukları şehir devletlerinin yanı sıra Akdeniz ve Karadeniz kıyılarında, tarihte bir ilk olan **deniz ticaret kolonilerini** kurmuşlardır. Birçok bilimin temelini atıldığı İyonya'da **Thales**, **Pisagor**, **Diyojen** ve **Hipokrat** gibi ünlü isimler yaşamıştır.

İyonyalılar tarafından İzmir'de inşa edilen Efes antik tiyatrosu.

Lidyalılar;

MÖ 1200'lerde Gediz ve Küçük Menderes vadileri arasındaki bölgeye yerleşen Lidyalılar, Kral Giges Dönemi'nde devletlerini kurmuşlardır. Lidya Devleti'nin başkenti, Manisa'nın Salihli ilçesi yakınlarında bulunan **Sardes** antik şehridir. Ticaret alanında gelişmiş olan

Lidyalılar dönemine ait altın para örneği.

Lidyalılar, kara ticaretine büyük önem vermişler, başkentleri Sardes'ten başlayarak Mezopotamya'ya kadar uzanan **Kral Yolu**'nu yapmışlardır. **Parayı** icat ederek uygarlık tarihine çok önemli bir katkıda bulunmuş olan Lidyalılar, ayrıca **paraya dayalı ekonomiye** geçerek bir başka ilki de gerçekleştirmişlerdir.

Urartular;

MÖ 13. yüzyıl ile 9. yüzyıl arasında Anadolu'da yaşamış olan **Urartuların** başkenti **Tuşpa** yani bugünkü adıyla **Van**'dır. Urartu Devleti en güçlü döneminde; günümüzdeki Doğu Anadolu, Kuzeybatı İran, Irak'ın küçük bir bölümüyle kuzeyde Aras Vadisi'ne egemendi.

Urartular döneminde yapılan Van (Tuşpa) kalesi.

Yaşadıkları bölgede iklim koşullarının tarıma elverişli olmaması ve topraklarının yer altı madenleri bakımından zengin olması nedeniyle Urartular, metal işçiliğinde oldukça gelişmişlerdi. Diğer Anadolu uygarlıkları gibi Urartular da çok tanrılı bir dine inanmışlardı.

Mezopotamya’da Yaşamış Uygarlıklar

Sümerler;

Irak'ta yer alan bir ziggurat.

Sümerler, MÖ 4000 - MÖ 2000 yılları arasında **Mezopotamya’da kurulan ilk devlettir**. Bu nedenle Sümerler, Mezopotamya’da kurulan uygarlıkların temelini atmıştır. Mezopotamya’da **yazı** ve **astronomi** ilk kez Sümerler döneminde ortaya çıkmıştır. Sümerlerde halk, Mezopotamya’da yaşamının sonucu olarak geçimini tarım ve hayvancılık yaparak sağlamıştır. Şehir devletleri olarak yönetilen Sümerlerde her şehirde **ziggurat** adı

verilen basamaklı piramide benzeyen yapılar inşa edilmiştir. Bu yapılara Mezopotamya’nın çeşitli bölgelerinde rastlanabilmektedir.

Asurlular;

Asurlulara ait çivi yazıları.

MÖ 2000’li yıllarda kurulan **Asur Devleti’nin başkenti Ninova’dır**. Kuruldukları dönemde yaşadıkları coğrafyanın tarıma elverişli olmaması nedeniyle ticaret ve hayvancılıkla uğraşan Asurlular; Anadolu’da Kültepe, Alishar ve Boğazköy’de **ticaret kolonileri** kurmuşlardır. Bu koloniler aracılığıyla Asurlular, yazıyı Anadolu’ya taşımışlardır.

Tarihte bilinen **ilk kütüphaneyi** günümüzdeki Musul

kentinin hemen yanında bulunan başkentleri Ninova’da kuran Asurlular, heykeltıraşlık alanında da gelişmişlerdir. Ülkemizde Nemrut Dağı’nda bulunan aslan heykelleri, Asur krallarının savaş ve av sahnelerini tasvir etmektedir.

Babiller;

Mezopotamya’da kurulan ilk **Babil Devleti’nin kralı Hammurabi**; ceza, mülkiyet ve ticaret alanlarında döneminin en gelişmiş kanunlarını yapmıştır. Bu kanunlar, **Hammurabi Kanunları** olarak tarihe geçmiştir. Başlıca geçim kaynakları tarım ve ticaret olan Babiller, tıp ve astronomi alanında da ilerlemişlerdir. Mimari açıdan Mezopotamya’nın en gelişmiş uygarlığı olan Babiller, **asma bahçeleriyle** ün yapmıştır.

Babil’in Asma Bahçeleri’ni temsil eden bir resim.

Güzel Ülkem

Uygarlıkların beşiği olarak kabul edilen Anadolumuz, geçmişten günümüze uzanan süreçte birçok uygarlığa ev sahipliği yapmıştır. Bu özelliği nedeniyle tarihî eserler bakımında oldukça zengin bir mirasa sahiptir. Öte yandan ülkemiz, üç tarafını çevreleyen denizleri, dağları, ormanları, gölleri ve mağaraları ile eşsiz doğal varlıklara sahiptir. **Doğal varlıklar**, insan müdahalesi olmaksızın zaman içinde gerçekleşen doğa olayları sonucunda meydana gelir. **Tarihî eserler** ise geçmişte yaşamış insanlar tarafından yapılmış her türlü yapılardır.

Ülkemizin Doğal Güzellikleri

Türkiye’de bu tarzda oluşmuş birçok **doğal güzellik** vardır. Örneğin; Kapadokya bölgesinde bulunan peribacaları, yanardağ püskürmesi sonucunda etrafı kaplayan taşların doğal etkiler ile aşınması ile oluşmuşlardır. Bu oluşumlar her yıl birçok turist tarafından ziyaret edilmektedir. Ayrıca bu oluşumlar turizm dışında doğal soğuk hava deposu olarak da kullanılmaktadır.

Manyas Kuş Cenneti Millî Parkı ise tabiat harikası olan bir parktır. Tüm dünyada tanınan ve turistler tarafından ziyaret edilen bir yerdir. Bu millî park, kıtalar arasında göç eden kuşların uğradıkları bir konaklama yeridir.

Başka bir doğal güzelliğimiz ise bünyesinde yedi adet gölü barındıran Bolu’daki yedigöllerdir. Burası farklı ağaç türlerine sahip zengin ormanı ve eşsiz bir doğa harikası ile görülmeye değer bir yerdir.

Yedigöller - Bolu

Bu güzelliklere ek olarak Pamukkale Travertenleri, Düden Şelalesi, Damlataş Mağarası, Karain Mağarası ve Saklıkent sahip olduğumuz doğal güzelliklere örnek verilebilir.

Sahip olduğumuz bu varlıkların korunması ve gelecek nesillere aktarılabilmesi büyük önem taşımaktadır. Bunun için hepimizin üzerine çeşitli sorumluluklar düşmektedir.

Ülkemizin Tarihi Güzellikleri

Anadolu’da kurulan uygarlıklar, Anadolu’da birçok tarihi eserler inşa etmişlerdir. Örneğin; İzmir’in Selçuk ilçesindeki Efes antik kenti binlerce yıllık bir tarihe sahip olmakla birlikte, birçok uygarlığa da ev sahipliği yapmıştır. Efes; tiyatrosu, kütüphanesi, tapınakları ve sahip olduğu diğer yapıları ile geçmişin izlerini net olarak görebileceğimiz bir kenttir.

Efes Antik Tiyatrosu

Adıyaman’da bulunan ve dünyanın sekizinci harikası olarak adlandırılan Nemrut Dağı heykelleri ise 10 metreyi aşan yükseklikleri ile ziyaretçileri büyülemektedir.

Ayrıca Truva Antik Kenti, Kral Kaya Mezarları, Sümela Manastırı, Aspendos Antik Tiyatrosu, Gordion Antik Kenti sahip olduğumuz diğer tarihi güzelliklere örnek olarak verilebilir. Tarihî eserlerimiz ülkemizin kültürel mirasıdır. Mirasımıza sahip çıkmalı ve korunması için üzerimize düşen görevleri yerine getirmeliyiz.

Zengin Kültürümüz

Kültürel Farklarımız

Yaşadığımız  evre ile diğ r bölgeler arasında kültürel olarak benzer ve farklı özellikler vardır. Mesela Karadeniz’de düğünlerde kemençe eşliğinde oynanır, hamsiyle yapılan yemekler yenir, yaylalarda ahşaptan yapılmış evlerde oturlur. G neydoğ  Anadolu’da ise düğünlerde davul ve zurna eşliğinde oynanır, kebab, çiğ köfte gibi etle yapılan yemekler yenir. Görüldüğü gibi bölgeler arasında çeşitli farklılıklar vardır.

Bayramlarımız

Milletçe kutladığımız bayramlarımız; millî, din  ve kültürel değerlerimizden doğmuş ortak kültür  gelerimizdir. Bayramlarımızı din , millî ve mevsimlik bayramlar olmak üzere üç grupta toplayabiliriz. Kültürümüzde din  bayramlar deyince akla gelenler, Ramazan ve Kurban Bayramlarıdır. Ramazan ve Kurban Bayramlarının kutlanmasındaki temel özellik; dostların, akrabaların, arkadaşların birbirlerini karşılıklı ziyaret edip hatır sormalarıdır. Bayramlarda gençler; yaşlıların elini  perler, onların hayır dualarını alırlar.

Tüm dünyada, her milletin hayatında yer alan önemli olayların anısına kutlama törenleri yapılır. Kutlama törenlerinin yapıldığı bu günler millî bayramlardır. 29 Ekim Cumhuriyet Bayramı, 23 Nisan Ulusal Egemenlik ve  ocuk Bayramı, 19 Mayıs Atatürk’  Anma, Gençlik ve Spor Bayramı ile 30 Ağustos Zafer Bayramı bizim millî bayramlarımızdır.

Dini ve milli bayramlarımıza ek olarak bir de mevsimlik bayramlarımız vardır. Bu bayramlar, takvime bağlı mevsim değişmelerinin kutlanması olarak da tanımlanabilir. Mevsimlik bayramlardan Nevruz Bayramı 21 Mart, Hıdırellez Bayramı ise 6 Mayıs’ta kutlanır. Bayramlarımız, toplum  yeleri arasındaki dayanışma bağlarını güçlendirip ortak değerleri pekiştirir.

Halk Oyunlarımız

Halk oyunlarımız; toplumun duygu, düşünce ve davranışlarını sergileyen ortak kültürel değerlerimizdendir. Kültürel zenginliğimizden dolayı ülkemizin hemen her yöresinde farklı halk oyunları oynanır. Bu oyunlar konularını doğadan, toplumsal olaylardan ve günlük yaşamdan alır. Bu nedenle oyunlardaki her bir figürün, nesnenin ve kıyafetin bir anlamı vardır.

Ülkemizin bazı yöre ve bölgelerinde oynanan halk oyunları; Türkiye’nin doğu, g neydoğ  ve i  bölgelerinde halay, Aydın ve çevresinde zeybek, G ller Yöresi ve Türkiye’nin güney batısında teke, Trakya’da hora, Karadeniz yöresinde horondur.

Ortak kültürümüzü yansıtan halk oyunlarımız düğün, nişan, asker uğurlama, sünnet töreni ve bayramlarda bizi kaynaştıran öğelerdendir.

El Sanatlarımız

El sanatlarımız, toplumumuzun duygularını ve beğenilerini yansıtan kültürel değerlerimizden biridir. Yüzyıllar içinde çevre şartlarına göre değişerek günümüze kadar ulaşmışlardır. Estetik bir değeri olan, zarif, ayrıntılı ve incelikli eserler olan el sanatlarımız, günümüzde de yaşatılmaktadır.

El sanatlarımız yörelere göre farklılıklar gösterir. Örneğin; Mardin yöresindeki en önemli el sanatlarından biri telkâridir. Bunun yanında ülkemizin bazı yöre ve bölgelerinde; bakırcılık, ahşap işleme, çömlekçilik, çini işleme, dokuma, cam işleme ve halı dokumacılığı gibi el sanatlarına rastlanmaktadır.

Türkülerimiz ve Halk Çalgılarımız

Anadolu, dünyanın en eski yerleşim yerlerinden biridir. Bu nedenle kültürümüz çeşitlilik ve zenginlik göstermektedir. Bu zenginlik kültürümüzün bir ögesi olan müziğimize de yansımıştır. Ülkemizin her yöresinin kendine özgü türküleri vardır. Türküler yaşanan olumlu veya olumsuz olaylar sayesinde oluşmuştur. Yaşanmış olaylardan esinlendiği için her türkünün bir hikâyesi vardır. Mesela İnce Mehmet ve Sarı Zeybek Aydın yöresine ve Urfalıyam Ezelden, Urfa yöresine ait türkülerdendir.

Türkülerimiz gibi halk çalgılarımız da zengin kültürümüzden payına düşeni almıştır. Türküleri seslendirirken birçok halk çalgısı kullanılır. Bu çalgılardan bazıları bağlama, kemençe, zurna, kaval, sipsi, tulum, davul ve teftir.

İmece

Bir grup veya topluluk içerisinde işlerin gönüllü olarak beraberce yapılması imece olarak adlandırılır. Anadolu'da daha yaygın olan imece, köy halkından birinin veya köyün ortak bir işini tamamlamak amacıyla yapılır. Genellikle düğün, asker uğurlama, sünnet gibi törenler için yapılan hazırlıklarda insanlar bir araya gelip işbirliği yaparlar. İmece, Anadolu insanının dayanışmasına verilebilecek en güzel örneklerdendir.

Geçmişten Günümüze

Dünyanın farklı yerlerinde yaşayan insanların dilleri, inançları, yaptıkları sanat, giyimleri, yiyecekleri ve içecekleri gibi yaşamsal faaliyetleri arasında farklılıklar vardır. Bu faaliyetler toplumların kültürel özelliklerini belirler. Kültürel özelliklerin bazıları, yıllar içinde farklı toplumların birbirleriyle etkileşmesinden ya da değişen koşullara uyum sağlamak amacıyla değişirken, bazıları da korunur ve aradan uzun yıllar geçse de değişmez.

Örneğin, birçok toplumda olduğu gibi, Türk toplumunda da giyim şekli tarih boyunca değişmiştir. Türk toplumundaki kıyafet şekli ilk olarak göçebe yaşamdan yerleşik yaşama geçtikten sonra değişmiştir. Yaşam şartları ve hayvancılık temelli olan giyim tarzı yerleşik hayata uyum sağlamıştır. Daha sonra Türklerin İslam'a geçmesi ile birlikte İslam kültürünün etkisi ile giyim tarzı tekrardan değişmiştir. Değişen teknoloji, yaşam tarzı ve kültürel paylaşımlar kılık kıyafet şeklini sürekli değiştirmiştir. Son olarak dünyadaki büyük markaların oluşması, internet ve televizyon gibi insanların birbirine ulaşmasındaki kolaylık dünyada neredeyse ortak bir kılık kıyafet şeklinin oluşmasına sebep olmuştur.

Var olan bir kültürün değişimi dışında, toplumumuza sonradan dışarıdan gelip uyum sağlayan farklı kültürel özellikler de vardır. Örneğin, kolonya toplumumuzda misafirlere sunulan geleneklerden biridir. Fakat kolonya aslında Almanya'da bulunan ve ilk defa 1880'li yıllarda ülkemize gelmiş bir üründür. Daha önceleri aynı amaç ile misafirlere sunulan gül suyunun yerini almış ve kültürümüze yerleşmiştir.

Ülkemizde hemen hemen en küçük yerleşim yerinden en büyük yerleşim yerine kadar her yerde kahvehaneler vardır. Kahvehanelerde genellikle yaygın olarak içilen içecek çay iken neden adı kahvehanedir? Kahve toplumumuza 1500'lü yıllarda gelmiştir. Çay ise toplumumuza 1930'lu yıllarda gelmiştir. Kahvehaneler kahvenin gelmesinden sonra açılmış ve yaygınlaşmış, kahve içilen ve sohbet edilen ortamlar olmuştur. Bu nedenle kahvehane olarak adlandırılmıştır. Fakat çayın yaklaşık 400 yıl sonra gelmesinden sonra toplumun benimsemesi ile bu ortamlarda daha çok çay içilmeye başlanmış. Bu alışkanlık zamanla o kadar çok yaygınlaşmıştır ki, Türkiye, 2017 yılında kişi başı 3,5 kilo çay tüketimi ile dünyada

en çok çay tüketilen ülke olmuştur. Tüm bu nedenlerden dolayı da çay kültürümüzün vazgeçilmez bir parçası olmuştur.

Dışarıdan gelen kültürel ögeler olduğu gibi bizim de koruyarak sürdürdüğümüz ve dışarıya kazandırdığımız kültürel ögeler de vardır. Örneğin, Osmanlı'nın erken dönemlerinde yaşadığı düşünülen Nasrettin Hoca hikayelerine de konu olan yoğurt günümüze kadar değişmeden gelmiş Türk toplumundan dünyaya yayılan bir yiyecek olmuştur.